

sokat vállal. Egy majd 4000 éves kultúráról és vallásról áttekintést adni 144 oldalon: bravúr. Vallási vezetőként, tudósként, szakíróként, szerkesztőként egyaránt. Azért 144 oldalon, mert míg a belív első fele az eszmeiséggel, addig a második része a zsidóság ősi jelképeinek múltjával, jelentéseivel foglalkozik.

Nos, ennek a jelképrendszerében is igen gazdag vallásnak minden szimbólumát, ima- és kegytárgyát fölmutatni, azokról történelmi, hitbéli magyarázatot nyújtani, nyilván, lehetetlen. Így a szerző e helyütt csak a legfontosabbakat mutatja be, s szolgál azok múltjáról, jelentéséről, kialakulásának körülményeiről és idejéről tudnivalókkal. A második fejezet első részének oldalait Porscht Frigyes illusztrációi követik a hanukai menóráról (gyertyatartó a Fény ünnepére [a keresztény karácsonnyal közel egy időben tartott ünnep]), a kettős kőtábláról, a Tóráról, a Tóra-vértről, valamint a szombatnak vagy a sátrak ünnepének (Savout) jelképeiről. A bevezető és a grafikák után Raj Tamás részletes magyarázatokat ad a menóra, a Dávid-csillag, a sófár, a kettős kőtábla, illetve a törzsi és családi, az otthoni, a zsinagógai, a hónapok, a Szentföld, illetve a héber betűk jelentéséről. A kiválóan írt s szerkesztett kötet nem nélkülözi ugyanakkor a vallás-, oktatás-, művészet- és művelődéstörténeti részleteket s azok háttereit sem.

Lévén tanulmánykötetről szó – mely bár esszéként, olvasmányosan szól –, azt valóban „pluszként” kell a munkához hozzátenni, hogy Raj Tamás evvel a kötetével azt is állítja: ha a világ népei, vallásai megismerve fogadják el egymást, az tán egy új nagy lépése lehetne az emberiségnek. S bizonyos: az embernek sem volna kicsi.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(*Saxum Kiadó, Budapest, 2002, 246 oldal*)

MOLNÁR TAMÁS:

Bennünk lakik-e az Isten?

„Bevezetés az Istenbe. Találkozások a világegyetem teremtményével közvetlen előadások és tanulmányi kirándulások segítségével” – írta Woody Allen az új (vagyis általa kiötlött) filozófiáról valamikor a hetvenes években, *Irány a szabadegyetem!* című tárcájában. A szövegben egyébiránt a tudományok jövőbeni lehetőségeivel foglalkozik, így merül föl nála az a metafizikai kérdés – témánknál maradva –, hogy „Mi történik a lélekkel a halál után? Hogy boldogul el a helyzettel?” Súlyos kérdések, szellemes tálalásban. A főtebb említett „kurzusra”, megjegyzem, csak akkor kerülhet sor, ha indulás előtt „Mindenkit elolvasunk Platónról Camus-ig...” Ez viccnek is jó – de nem csak annak.

A filozófia a 20. század végére sokszor vált intellektuális tulajdonképpen ártatlan élcek tárgyává, s ma is akadnak, kik a *filozófus* szó hallatán kopott farmerbe, agyonmosott pulóverbe öltözött, értelmiségi lila ködbe és dohányfelhőbe burkolózott szakállas illetőre asszociálnak, aki ráadásul bosszantóan sok idegen szót használ. És direkt. Hogy más ne értse. És ehhez még általában annyira vékony, hogy az ember le sem mer keverni neki egyet, hogy beszéljen már magyarul – illetve épp ahogy. A helyzet azonban, nyilván, nem ennyire aggasztó. Mert 1) a filozófiáról nem ez kell hogy eszünkbe jusson, hiszen ez butaság; 2) akik ekképp asszociálnak, azok sem gondolják komolyan – ezt szinte biztosra vehetjük. Csak azért kezdem ezzel, mert Molnár Tamás könyvére talán ebből a szögből is érdemes rápillantani, méghozzá annak okán, hogy könnyen belátható: komoly tömböt olvaszthat le (csak törődjenek, törődjünk evvel a művel!) az így jegeződött általánosítások halmazából.

A tíz tanulmány (egyenként átlag 10–40 oldalas dolgozatok, frapáns terjedelműek egy-egy hosszabb villamosútra) Eckhart mestertől, a 13–14. századtól Hans Küngig, vagyis a 20. század második feléig dolgozza föl teológusok és filozófusok munkásságát, azokból is azon területeket, melyek az Isten–Ember viszonytal, a hittel s annak alapjaival foglalkoznak.

A témából gyakorlatilag egyenesen következik: izgalmas órák várnak az olvasóra, hiszen amellett, hogy átfogó filozófiatörténeti elemzést nyújt a szerző, kiváló magyarázatokkal s önálló véleményével teszi érthetővé és világossá mondandóját. És bár mondhatnánk, hogy a *Ben-nünk lakik-e az Isten?*, mint a történelem során gyakorlatilag mindig, iszonyúan aktuális kérdés ma (miáltal „hálás” maga a fölvetés), azt is be kell látnunk, hogy éppen emiatt tartogat/tartogathat számos buktatót is. Molnár Tamás azonban – az eredetileg franciául írott munkában – komoly fölkészültségének köszönhetően elegánsan kikerüli ezeket a kátyúkat. S nem elhanyagolandó az sem, hogy az elegáns kis kötet kitűnő stílusban íródott, így a filozófiától ódzkodók is bátran kézbe vehetik a munkát: nem fognak csalódni. Molnár Tamás könyve hál’ Istennek – hogy stílszerűek legyünk – mentes az idegen szavak tömkelegétől, olvasásához nem kell fél könyvtárnyi lexicont magunkkal hurcolni (a villamoson ez egyébiránt is kényelmetlen), tiszta, érthető mondatokban fogalmaz, mégis gondolatébresztő oldalakkal, fölvetésekkel ajándékozza meg olvasóját. Az idézetek jó ütemben következnek, rendre azokon a pontokon, ahol szükség van egy-egy példára, sorra a tárgyalt tudós, irányzat, kor kapcsán.

Összességében az a legszimpatikusabb ebben a kötetben – túl azon,

hogy egy végtelenül izgalmas téma kerül terítékre, igényesen és becsületesen körüljárva, megírva –, hogy mentes attól a sokszor tényleg boszszantó okoskodástól, ami, valljuk be, nem növeli az érdeklődést az ilyen témájú könyvek iránt. Molnár Tamás *Bennünk lakik-e az Isten?* című műve vallástól, kortól, nemtől függetlenül igen érdekfeszítő olvasmány mindazoknak, akiket érdekel

az emberiség egész történetét végigkísérő kérdésének egy friss, alapos, jól szerkesztett tárgyalása. Nem túlzás azt állítani, hogy a kötet afféle filozófiai, gondolkodástörténeti kultuszkönyv is lehetne – talán az is lesz. Megérdemelné.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(Fordította Turgonyi Zoltán, Kairosz

Kiadó, Budapest, 2002, 226 oldal, 2200 Ft)

Művészet

JÁSZAI MARI

Emlékiratai

Kezdjük azzal, ami hiányzik. Az egykor (1927) Lehel István által sajtó alá rendezett könyv faksimile kiadásáról lévén szó, nem ártott volna egy kísérőtanulmány vagy utószó, néhol magyarázatokkal (több kiigazítatlanul hagyott elírás vagy nyomdahiba, következetlenség terheli Lehel úr lelkét).

Jászai Mari megélt minden sorost, melyet lány, asszony megélhet. Mostohaanyja által utált, apja által rendszeresen vert félárva, cseléd, fel-

olvasónő, markotányosnő a könniggrätzi csatában, többször is megérőszakolt fiatal lány, akit patkányok és férgek rágtak meg (szó szerint és átvitt értelemben egyaránt), kitarított szerető, fénykorában addig ráügyet sem vető rokonai által megpumpolt családfenntartó.

Ha későbbi pályája felől nézzük, tipikus az indíttatás: szinte mióta az eszét tudta, játszott, színjátszott, szerepelt, talán hogy megaláztatásait kompenzálja. No meg azért, mert a tehetség nem veszhet el, s ha önmagára eszmél, utat tör magának.

Jászai a székesfehérvári társulatnál kezdte 1866-ban, akik éppen